

EGY REGÉNY KETTŐS TÜKÖRBEN

BURÁNY NÁNDOR: *Keselyülegelő*.
Forum, Újvidék, 1979.

NEMZETI ÖNISMERETÜNK FORRÁSA

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy hazai magyar ifjúsági regényirodal- munk az utóbbi években virágzás- nak indult.

Gion Nándor *A kárókatona még nem jöttek vissza* című, két évvel ezelőtt megjelent, kimagasló értékű Neven-dijas ifjúsági regényét nem- rég ugyanolyan rangos alkotás, Bu- rány Nándor *Keselyülegelő* című if- júsági regénye követte.

Az emlékirat hatású és népmesei hangvételű *Keselyülegelő* az 1456-os nándorfehérvári csatának állít emlé- ket.

Burány Nándor úgy alkotta meg történelmi regényét, hogy nem a történelmi események előtérbe helyezé- sével, sem pedig nagy csatajelenetek leírásával ragadja magával az olva- sót, hanem a hazájukat — a másét, a hűbérurakét és a papságét — sze- rető és a megvédésére harcba indu- ló jobbágyok, jobbágysorsok és vi- selőik lelkivilágának hiteles rajzá- val. A pszichológiai elemeket is ma- gán hordozó történelmi regényből drámai emberi sorsok tárulnak fel, amelyekből a jobbágyok uraikkal szembeni teljes kiszolgáltatottságuk- ból fakadó fájdalom éppúgy kisír („ — Két bőrt lehúzni, azt tudnak — tört ki Hosszú Jakabból egyszerre a keserűség —, de itt most hiába keresnénk őket, nekünk kell az ő jószágukat is megvédeni!”), mint a- hogyan az is, hogy gyermekeik, fe- leségük életének megmentéséért a legnagyobb áldozatra is készek („ — Azért jöttünk ide, hogy legyőzzük a pogányt, hogy elkeressük innen, hogy vége legyen a veszedelemnek, a rettegésnek! Hogy a családunk bé- kében, nyugalomban élhessen”), vagy ahogy érezhető a papság harc- ra buzdító, hazug ideológiával szem- beni gyűlöletük. („ — Örülnünk kell, testvéreim — olvasott tovább gon- dolataiban a lányos hangú Miklós deák. — A kegy, hogy minden bűne megbocsáttatik, nem adatott meg mindenkinek. Csak a kiválasztottak érdemelték ki, hogy a végpusztulás

előtt, még mielőtt ütne az utolsó ítélet órája, megszabadulhatnak a legszörnyűbb haláltól.

— Örülnünk — hagytam rá bólo- gatva, de nem tudott meggyőzni. Szavai, melyek szerint megszabadul- hatunk a legszörnyűbb haláltól, nem vidítottak fel”).

Burány Nándor nagy írói tehet- ségére vall, hogy történelmi tárgyú ifjúsági regényének fókuszába a „hazátlan jobbágyok” hazavédésének a rajzát állította mint a legnagyobb, a legnemesebb emberi értéket, rá- döbbentve vele olvasóit a török el- leni védekezés hősi voltára s a be- következő egyenlőtlen csata otthont és népet mentő óriási jelentőségére.

A Keselyülegelő — mint a hősi eposzok — jelentős teret szentel a jobbágyok nagy tettere való vállalko- zásának, élethalálharcba indulásuk rajzának. („Ha ezt a harcot, ha a várat elveszítjük, akkor nemcsak mi veszünk el, de ők, az otthon mara- dottak is valamennyien. Soha így még össze nem fogott a nép. Akár- mekkora sereggel jön is a szultán, le nem győzhet most minket — mondtam bátorítónan kis barátom- nak, miközben a nagy sátor elé ér- tünk. Itt osztották a harcosoknak az ételmezt.”) De nem kisebb erővel és rokonszenvvel festi meg a jobbágyok harci elszántságának nemes motívá- cióit sem. („Így voltam a leégett há- zunkkal is. Nagyon-nagyon kellett volna, hogy még az őszi esők beállta előtt elkészüljön, közben tudtam, hogy el kell mennem nekem is, Dö- mőtörnek is, meg a legényeinek is, mert nyakunkon a veszély, s ha nem úzzuk el, hiába is építkeznénk, nem lenne sem ház, sem aki lakja.”) Vagy a két ellenség, a feudálisok és a törökök között vergődő jobbágyság öntudatosságát, felvilágosultságát. [„Az esetet ismeritek. Az érsek is- pánjának emberei elhajtották mar- háinkat (száznál is több volt), föl- gyújtották házunkat, az apámat meg- ölték, s noha mindenki tudja, mek- kora igazságtalanság történt — re-

ánk fogták, pedig nem volt tized-hátralékunk —, mégsem tudott egy bíró sem igazságot szolgáltatni nekünk.

S még elvárnák, hogy én ontsam véretem a főpapak és főurak jószágának védelmében!

Az apám halott arcát, lángba borult házunkat soha el nem felejttem, a gyilkosok vétkéit meg nem bocsátom — ám amikor újabb, minden előbbinél nagyobb veszély fenyegeti életünket, a régi sérelem emléke, a bosszúvágy nem gátolhatja meg elhatározásunkat.”]

A regénynek külön varázst kölcsönöznek a hősök jól sikerült portréi. Nem sematikusak, még kevésbé idealizáltak, beleértve a vezérek alakjait is. Egyszerű, de elnyűtt életükből szívóssá váló emberek a nagy tett hősei, akik mindennapi munkájukban, mesterségükben éppúgy kimagaslának, mint vitézségükben. („... ahogy a fekete kovácsot néztem, e szembe jutottak az itthoni gyermekévek, azok a napok, amelyeket együtt töltöttünk apja műhelyében; tudjátok, ritka ügyességéről nemcsak városunkban, a környéken is híres volt az öreg kovács. Egy időben Újlaki vajda udvarában is dolgozott, a zabla, patkó meg más szerzőm mellett értett a szablya, a pajzs és a lándzsa készítéséhez is.”) Emellett olyan emberek, akik nemcsak helytállni tudnak munkában és vitézségben agyaránt, de akik szeretik az életet is. („Dömötörre gondoltam, nem tudtam, mit akar, miért hívat... Zalánkemén után hányszor próbáltam eredménytelenül szóra bírni, most maga hívott, hogy elmondja, amit én hiába kérdeztem tőle.

— Zalánkemén... — kezdte —, ha visszafelé mentek...

— Majd jössz te is velünk — vágtam a szavába vigasztalásképpen.

— Ott, a templom mögött — folytatta, nem hagyta magát félbeszakítani, mintha nem is hallotta volna a szavamat —, az ötödik házban Darinka... — itt hirtelen elhallgatott, nagyon nehezeére esett a beszéd. — Ha mentek vissza — mondta még kis szünet után sóhajtván, aztán becsukta a szemét.”)

Hunyadi Jánosnak, a hadvezérnek az alakját nem rajzolja meg ugyan külön az író, de a szereplők maga-

tartásából, a hadvezetés kommentálásából közvetetten annál többet tud meg az olvasó csodálatos szelleméről. („A keresztieseknek nem tetszik, hogy több mint egy hete veszteljen ki kénytelenek, s türelmetlenül várják, mikor rohamozhatják meg a szultán táborát. Hunyadi urunk azonban hallani sem akar a támadásról. Szigorú parancsban tiltotta meg a portyázó kirohanásokat is... — Hallottátok, mit mondott Hunyadi urunk.”)

A jó ifjúsági regény cselekménykibontakoztatásának dinamikusságát magukon viselik a *Keselyűlegelő* harci jelenetei. Ilyen a csontokba hatoló félelmet fakasztó és halált lehelő dunai ütközet. („...öt óra hosszat tartott Zemplén alatt a hajócsata, nekem, nekünk úgy tűnt, volt az tíz óra is. Egy örökkévalóságnak tetszett, azt hittük, nem lesz vége, amíg egy szálgl el nem veszünk, amíg valamennyiünk sebesült vagy holt, élettelen testét el nem ragadja a Duna véres árja.”) De még szörnyűbb kép tárul elénk a döntő csata, a vár védeése vérfagyasztó rajzából. („Megindult a föld meg a szultán valamennyi mozogni tudó alattvalója. Tizenöt napi ostrom után most rohammal akarták bevenni a várat... a kis Szabó Imre fölemelte a karját, hogy kését belevágja, a hatalmas török suhintása nyomán már le is esett a feje, s ugyanígy járt a következő újtába kerülő, Sánta János, a pap szolgálja...)

A látványtól az edzett harcosok ereiben is megdermedt a vér.”)

A *Keselyűlegelő* nemzeti önismertetünknek is forrása. A mi tájunk nagy harcáról szól, amelyet nem a más vidéken toborzott zsoldosok, hanem a mi jobbágy őseink vívtak, akiknek dicső harca nemcsak boldogítja, de el is kötelezi az olvasót. Jobbágyokról, akiknek nemcsak az ádáz ellenséggel, a törökkel kellett élethalálharcot vívniuk, hanem a saját osztályellenségükkel is. („Hol van Keserű? — jöttek megint a páncélos katonák, akik a lopás miatt üldözték.

— Nincs itt! — állt eléjük határozottan a kis András.

A páncélos katonák meghökkennek. Egy pillanatra csak. Aztán elnevelték magukat.

— Félre, te gyerek! — vágta mellbe gorombán vasöklével a leghatalmasabb. András hanyatt esett.

Nem hagyhattam, hogy megalázzák. Gyorsan megmarkoltam a kardom. Meg kell bosszulnom az elszenvedett sérelmet. Jakab, Duško, Miklós, Tamás rögtön mellém ugrott.

A katonák kezében is megcsörrent a kard. Öten voltak, páncélban.

— Hol van Keserű? — kiáltotta az előbbi hang.

A kis András fölállt, tarkóját fájlatva félrehúzódtott. Tehetetlenségemben jobban szégyelltem magam nála.)

A regény szociológiai vonása és osztályharcot is felfedő jellege a kor hí képe s a mű legnagyobb művészi értéke. Ezt az írói szándékot még teljesebbé teszik a szerémségi barát-nak a keresztetek ideológiájával homlokegyenest ellentétes, szinte eretnek, lázító szavai. („De kicsoda barát ez, gondoltam többször is, nem Jézusról beszél, nem a paradicsomról, minden szava csupa példabeszéd:

— ...azok nagy sokasággal és göggel jönnek ellenünk, hogy szét-szórjanak bennünket és nőinket és fiainkat, s hogy kifossszanak bennünket. Mi pedig lelkiünkért és törvényeinkért harcolunk. És az Úr megfogja törni őket szemünk láttára:

ne féljetez tehát... Isten ugyanis a gyengéket, szegényeket és elesetteket választotta ki, hogy a hatalmasokat megsemmisítsék és szétszórják...

Mintha ismerősek lennének ezek a példák.

Az apám szavaira emlékeztem. A Tatárnyeregről mesélt, a testvérek titkos gyülekezeteiről, ahol Balázs pap prédikált nekik arról, hogy ők a kiválasztott nép, akik majd megtörik a gazdagok, hazugok és gonoszok hatalmát.

Most a barát is erre emlékeztet bennünket.)

A könyv legszembeötlőbb és legmegkapóbb művészi vonása az ifjúsági irodalmunkban új, törtorriánakmondásszerű kifejezésforma, regényszerkezet. A szerző a cselekményt a nándorfehérvári csata évfordulóján megrendezett népi ünnepeiyen, a harcokban részt vett névtelen hőssel mondatja el, élményszerűvé téve ezzel az ábrázolásmóddal a regény világát, s fokozva vele a történelmi esemény hitelességének határfokát.

A harcos emlékezése keretbe foglalja a történetet, biztosítja annak idő- és térbeli egységét, és autentikusságának élményét váltja ki az olvasóban.

Dr. KASZÁS JÓZSEF

EGY KESERŰ GYŐZELEM FELIDEZÉSE

Burány Nándor folytatja történelmi múltunk feltárását. A *Hadjárat* és a történelmi regényeink közül kiemelkedő *Kamanci Balázs* után újabb „beszámolót” írt „útjáról”. Időben folytatta kutatásait, és a *Kamanci Balázs*ban megelevenített világhoz kapcsolódva eljutott a nándorfehérvári ostrom megírásához. Célja az volt, és ez igen hamar nyilvánvalóvá válik az olvasás alkalmával, hogy megírja a történelmi esemény hiteles vagy — ahogyan enyhén archaizálva mondja — igaz történetét. Az olvasó talán épp erre, az alcím-ben szereplő szóra figyel fel és az készíti a vékonyka ifjúsági regény olvasására.

A *Keselyűlegelő* nemcsak azért kapcsolódik a *Kamanci Balázs*hoz, mert benne célzásokat találhatunk az utóbbival kapcsolatban, és mert van közöttük bizonyos eszmei összefüggés is, hanem talán elsősorban azért, mert mindkettő hőse sok közös vonással rendelkezik vagy talán jobban mondva: mindkettő hőse válságállapotban van, és a regények célja tulajdonképpen az, hogy megvilágítsa ezeknek a válságállapotoknak eredetét és mibenlétét.

Burány legújabb ifjúsági regényének eszmei üzenetét, amely történelmi elmerülésének tanulságos eredménye, hőse gondolataiba palántálja. Míg a *Kamanci Balázs* cím-